

ӘОЖ 82:37:37.017 (574.54)
ГТАХР 14.35.09

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2023.78.2.011>

К.Т. Құдайбергенова *¹, Р.Т. Игенбаева ¹

¹ Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті,
Қызылорда қ., Қазақстан

ЖОО-ДА СЫР СҮЛЕЙЛЕРІ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ ҰЛТЖАНДЫЛЫҚ ИДЕЯЛАРДЫ ОҚУ-ТӘРБИЕ ҮДЕРІСІНДЕ ПАЙДАЛАНУ

Аңдатпа

Мақалада халық арасында сүлейлер деп аталып кеткен Сыр өңіріндегі ақын-жыраулар – Базар Оңдасұлы, Жүсіп Ешниязұлы, Тұрмағамбет Ізтілеуұлы, Нұртуған Кенжеғұлұлы, Оңғар Дырқайұлы, Жүсіп Қадірбергенұлы сынды сүлейлердің шығармаларына талдау жүргізілген. Авторлар Сыр сүлейлерінің шығармаларындағы ұлтжандылық идеяларын айшықтап, Сыр сүлейлері насихаттаған патриотизм, ұлтжандылық қасиеттерді жастардың бойына сіңіріп, қалыптастыру, ол идеяларды жоғары оқу орындарындағы оқу-тәрбие үдерісіне ендіру мүмкіндіктерін қарастырған.

Сонымен қатар, теориялық тұрғыда талдау жүргізілген сүлейлер шығармашылығы жайлы студенттердің білім деңгейі айқындалып, анықтаушы эксперимент сипатталып, зерттеу барысында қол жеткен нәтижелерді түсіндіру жүзеге асырылған. Айқындаушы эксперименттің негізі мақсаты - Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық сезімдерін дамытудың ғылыми-әдістемелік негіздерін анықтау, оқу материалдарын жетілдіру мәселелерін айқындау ретінде талданған. Эксперимент нәтижелері бойынша алдағы атқарылатын жұмыстар, шешілетін міндеттер көрсетілген.

Түйін сөздер: Сыр сүлейлері, ұлтжандылық идеялар, жоғары оқу орны, студенттер, ақын-жырау.

Құдайбергенова К.Т. *¹, Игенбаева Р.Т. ¹

¹ Кызылординский университет имени Коркыт Ата, г.Кызылорда, Казахстан

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПАТРИОТИЧЕСКИХ ИДЕЙ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ СКАЗИТЕЛЕЙ ЗЕМЛИ СЫРА В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ВУЗА

Аннотация

В статье анализируются произведения поэтов и поэтов земли Сыра, которых в народе называли сказителями Сыра-Базар Ондасулы, Жусип Ешниязулы, Турмагамбет Изтилеулы, Нуртуган Кенжегулулы, Оңғар Дырқайұлы, Жусип Кадырбергенулы, проживавших на территории Кызылординской области в конце 19 века и в начале 20 века. Авторы разъяснили идеи патриотизма в произведениях сулеев, рассмотрели возможности привития и формирования в сознании молодежи качеств патриотизма и национализма, пропагандируемых сулеями, и внедрения этих идей в учебный процесс в высших учебных заведениях.

На основе теоретического анализа также определен уровень знаний студентов о творчестве сулеев, описан констатирующий эксперимент, осуществлена интерпретация результатов, достигнутых в ходе исследования. По результатам эксперимента показаны предстоящие работы, решаемые задачи.

Ключевые слова: сказители земли Сыра, патриотические идеи, вуз, студенты, ақын-жырау.

Kudaibergenova K., *¹ Igenbaeva R. ²

^{1,2} Kyzylorda University named after Korkyt Ata, Kyzylorda, Kazakhstan

THE USE OF PATRIOTIC IDEAS IN THE WORKS OF THE SYR LAND STORYTELLERS IN THE UNIVERSITY EDUCATIONAL PROCESS

Abstract

The works of Syr land poets are analyzed in the article. People called *suleys* (poets). They are Bazar Ondasuly, Zhusip Eshniyazuly, Turmagambet Iztileuly, Nurtugan Kenzhegululy, Ongar Dyrkayuly, Zhusip Kadyrbergenuly, who lived on the territory of Kyzylorda oblast in the late 19th century and in the early 20th

century. The authors explained the ideas of patriotism in the works of *suleys*, considered the possibilities of inculcating and forming the qualities of patriotism and nationalism promoted by *suleys* in the minds of youth, and the introduction of these ideas in the educational process in higher educational institutions.

The level of student's knowledge about the work of the *suleys* was determined, an ascertaining experiment was described, and the results obtained during the study were interpreted on the basis of theoretical analysis. The upcoming work and tasks to be solved are shown based on the results of the experiment.

Keywords: storytellers of the Syr land, patriotic ideas, university, students, poet.

Кіріспе. ХХІ ғасырдың алғашқы жиырма жылдығындағы қоғамдағы әл-ахуал, саяси-әлеуметтік жағдай елдігіміздің, бірлігіміздің тұтастығын нығайтуды, ұлттық санамызды қайта жаңғыртуды, жас ұрпаққа ұлттық сипаттағы парасатты тәрбие берудің қажеттілігін айшықтап отыр. Бүгінгі заманауи жағдай бізді тарихымызды қайта зерделеуге, өскелең ұрпаққа ел дамуының шежіресінде сақталған халықтың ізгілігі мен даналығын лайықты жеткізуге міндеттейді. Мұндай қасиетті борыштың күрмеуін шешу, жасөспірімдерге тарих беттерінде ашылмай келе жатқан құндылықтарды жеткізу - адами міндегіміз. Сондықтан ұлттық білім беру саласында қазақ халқының ойының ғылыми негіздерін құрған және бай мұра қалдырған аға буын өкілдерінің еңбектерін зерттеу көкейкесті мәселе екендігі ақиқат.

Бүгінгі таңда елімізде руханияттың саяси және ізгілікті мәнін ұғыну, адамгершілігі мол, әлеуметтік тұрғыда белсенді, үйлесімді, жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру барысы жүріп жатыр. Халқымыздың қастерлі мәдени мұрасын, тәрбиелік сипаттағы ой-пікірлерін, жинақталған ұлттық құндылықтарын жүйелеп, тәрбие барысында пайдаланудың маңызы ерекше.

Қазақ этнопедагогикасындағы ұлттық тәрбие мәселелері Қ.Жарықбаев [1], С.Қалиев [2], Ә.Табылдыев [3], К.Қожахметова [4], Ж.Наурызбай [5], З.Әбілова [6], Қ.Сарыбеков [7] еңбектеріне арқау болды. Зерттеуге негіз болған қайраткерлердің барлығы да туған елін, өскен жерін, қазақ халқын шексіз сүйген елжанды азамат, жалынды жазушы, ақиық ақын, өз уақытының ұлағатты ұстаздары десе болады. Жаһандану дәуірінде білім беру процесіне халқымыздың игі қасиеттерін енгізе отырып, біз оқушының өзіндік ұлттық сипатын сақтайтынымыз түсінікті. Осыған байланысты аталған мәселелерді шешудің жалғыз жолы - қазіргі жастардың бойына ұлттық құндылықтарымыздың орасан зор қазынасы сақталған Сыр өңіріндегі Сыр сүлейлері атанған ақындардың шығармаларын егжей-тегжейлі зерделеу, оны жастардың бойына сіңіру болып табылады.

XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың басында Сыр өңірінде 100-ден аса ақын, термеші, шайырлар мен жыраулар өмір сүрген. Олардың қатарында Базар жырау, Ешанияз сал, Ерімбет Көлдейбекұлы, Оңғар Дырқайұлы, Бұдабай Қабылұлы, Омар Шораяқұлы, Кете Жүсіп, Даңмұрын Кенжебекұлы, Қаңлы Жүсіп Кәдірбергенұлы, Тұрмағанбет Ізтілеуұлылар да бар.

Біздің жұмысымыздың негізгі мақсаты – Сыр сүлейлерінің тағылымы мол өлеңдері, жырлары, ізгілікті, ұлтжандылықты насихаттайтын шығармалары, нақылдары, кейінгі ұрпаққа аманат етіп қалдырған ғибратты идеяларын зерделеу, жоғары оқу орындарының оқу-тәрбие үдерісінде пайдалану.

Міндеттері. Сыр сүлейлерінің ұлтжандылық қасиет туын жоғары көтеріп, жастарды елжандылыққа, патриотизмге үндейтін шығармаларын зерттеу;

– Сыр сүлейлерінің ұлтжандылық идеяларын айшықтау;

– Сыр сүлейлері насихаттаған патриотизм, ұлтжандылық қасиетін жастардың бойына сіңіріп, қалыптастыру мүмкіндіктерін қарастыру.

Зерттеу материалдары және әдістері. Сыр өңіріндегі жыраулар жайлы, олардың әдеби мұрасы жайлы біраз зерттеулер бар. Солардың ішінде Ә.Қоңыратбаев, Р.Бердібай, Б.Кәрібозұлы, Ә.Оспанов, Т.Тебегенов, А.Алматов, Б.Жүсіпов зерттеулерін атап өтуге болады. Сыр сүлейлерінің педагогикалық идеялары жайлы тұщымды пікірлерді Р.Т. Игенбаеваның зерттеулерінен байқаймыз.

Адамзат тарихында ұрпақтан-ұрпаққа беріліп келе жатқан өскелең ұрпаққа патриоттық, ұлтжандылық тәрбие беру бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Іс жүзінде бұл мәселе елдің бірлігін, оны қорғау, жастарды ұлтжандылық, патриотизм рухында тәрбиелеу міндеттерін жүктейді. Әрбір тарихи дәуірдің патриоттық тәрбиеде өзіндік мүдделері бар. Бұл, ең алдымен, «патриотизм», «ұлтжандылық» ұғымдары, сол кездегі шындықтардан алынған – сенімдер [8, 8-б.]. Ұлттық сана, ұлттық патриотизм, патриотизм-әрбір адамның, әрбір халықтың ұлттық рухта ойлау қабілеті, ұлттық салт-дәстүрді қоршап тұрған басты рухани байлық. Халықты ұлт ретінде құтқарудың бір ғана жолы бар. Бұл жол өскелең ұрпақты ұлттық сана-сезім негізінде тәрбиелеуде жатыр.

Әйгілі Әйтеке би «өмірім – халық, өлімім – тек менікі» деген сөзі арқылы еліне қызмет жасаудың, ұлтжандылықтың үлгісін танытты. Тәуке хан билік еткен кезеңнен бері қазақ халқында ұлтжандылық қасиеттің маңызы айрықша болды [9].

Қазақ даласында жыраулық дәстүрдің бірден-бір бастауы – Сыр өңірі. Бұл ел ежелден жырау, күйші әншілердің туған жері. Сондықтан бұл өңірде «Сүлейлер» деген атау қалыптасқан [10, 126-б.]. Сыр сүлейлерінің шығармашылығына арқау болған мәселе, ол туған елі мен жері үшін сұрапыл соғыстарда жанын беруге даяр жандарды ерекше дәріптеу.

Дүр Оңғардың «Арқадан жел аударар ақ киікті» атты эпикалық өлеңінде Қоқан хандығының әдеттегі бір шабуылы кезінде Басықара батырдың жетекшілігімен ерлердің жауларын талқандата жеңгені жайлы баяндалады. Шайқас барысында Басықара жараланып, еліне оралады. Қазақтың оқ алуға бағытталған ырымына сүйеніп, Әлім жұртынан оқтан аттайтын ары адал, қасиетті әйелді іздейді, бірақ таппайды. Ақырында Басқыра батырдың анасы Айым оқтан аттаған кезде, оқ түседі. Тарихи шығарманың мәні қазақ елін қорғаған Басықара сияқты батырларды және халықтың осындай хас батыр ұлдарын дүниеге келтіріп, әйелге тән ары мен ұятын мәңгілікке таза ұстаған Айым сияқты абзал аналарды дәріптеу болып табылады [11, 227-б.].

Дүр Оңғардың өлеңдері мен толғаулары ұлтын сүюге, ұлттық құндылықтарды жоғалтпауды меңзейді. Мысалы:

- «Алдыңнан шығып жүрмесін, жақсылық жаман еткенің»;
- «Атадан алтау тусаң да, бір басыңа жетерлік»;
- «Қазған орға жығылар, жаққан отқа жығылар»;
- «Хас жаманның бір мінезі, сөз тыңдайды шекесімен»,
- «Ер – шаңырақ, ел – уық», «Адам – керуен, өмір – жол»,;
- «Көп құдайдың бір аты»;
- «Жалғыз болсаң, топқа басың кіре алмас, жарлы адам ел шаңына ере алмас»;
- «Адамға тумас – рас, өлмек – мирас»;
- «Жағдайсыздың қолы жаздырмас, кемдік ердің көркін шығармас»;
- «Жақсының жанабында болған кісі –
Тарығып, тартып жүдеу кемтар болмас»,

Жамандар көкірегін көтергенмен,

Теңеліп жақсыларға ол пар болмас» – сынды нақыл сөздері елжанды, отансүйгіш ұрпақ қалыптастыруға ықпал ететіні анық. [12, 53-б].

Осындай тағылымды жыраулардың бірі – Сыр сүлейлерінің көшін бастаушы Базар жырау Оңдасұлы. Ақын «Халқы үшін туған қайратты ер» және «Сұм дүние» атты өлеңдерінде елдегі әлеуметтік ахуалды сипаттап, жұртшылықты ынтымақпен тірлік етуге, бірлікке шақырады [13, 17-б.]. Базар Оңдасұлының «Тырт етуге мажал жоқ» атты шығармасында Ресейлік патша үкіметінің кедейлерге жасап жүрген зорлық-зомбылығы сипатталады. Сонымен қатар Базар жыраудың «Ел жақсылары» атты өлеңінде Құлбарак батыр, Өткелбай, Бекетай, Көбек, Самырза, Басығара, Бәймен, Бекмырза, Үмбет, Төртқара сынды Сыр өлкесінің танымал тұлғалары туралы жырланады.

Келешек ұрпақтың елін, жерін сүюге шақырған толғауларында Базар жырау қалың елдің тілегін білдіреді. Мысалы, «Сыздық төреге» атты толғауында:

*Кенеден туған Сыздық жүр,
Көрмейін деп кәуірді,
Қойып хаққа көңілді
Қорлығына көнбен деп,
Қолдан тізгін бермен деп,
Сыбанып батыр білекті,
Қайтпаған қайсар жүректі, –*

деп толғайды. Жырау Сыздық төренің жауға қарсы күресі қазақ әлеуетінің дұшпанға қарсы күресіп, елін сыртқы жаудан қорғаудағы патриоттық әрекеті деп сипаттаған. Бодандыққа қарсы күресті жырау сезім мен ой-пікірдің тұтастығында патриоттық рухта жырлағанын аңғарамыз.

Біз зерттеп отырған Сыр сүлейлері шығармаларында батырлар туралы жырлар, шығыс үлгісінде жазылған дастандар мен қиссалар айрықша орын алады. Тәуелсіздікті сақтау жолында ел қорғаған батырларға арналған әндер жазу, ерліктерін жырлау, батырлар туралы сюжеттік желіні баяндау жоғары тәрбиелік мәнге ие болды. Мысалы, Нысанбай Жаманқұлұлы «Кенесары-Наурызбай» тарихи дастанын жазған. Кенесары бастаған ұлт-азаттық көтеріліске басынан бастап қатысқан Нысанбай жырау өз дастанын тарихи шындыққа негіздеді [14, 7-б.].

Батырлық, ерлікті дәріптейтін осындай және бір жыр – «Жанқожа батыр» толғауы болып табылады. Мұсабай жырау қазақ елінің бостандық, ұлт-азаттық алу жолындағы жанкешті күресін жырлап, Жанқожа батырдың ерлігін насихаттаған. Толғауда оның батылдығы, тәуелсіздігі мен мақсаттылығы үшін ел арасында құрмет пен ықыласқа бөленгені туралы жырланады. Ол ерекше күш иесі, шебер шабандоз, Сыр өңірі қазақтары арасында ақылды, әділ би ретінде танылғандығы айтылады.

Сыр сүлейлерінің жарқын өкілдері Қарасақал Ерімбеттің «Атымтай Жомарт», «Әбдіманап», «Ақтам Сахаба», Кете Жүсіп Ешниязұлының «Сұрмерген», «Барымта», «Шахзада» өлеңдерінде, Қанлы Жүсіп Қадырбергенұлының «Ағайынды үш жігіт» атты хикаяларында жас ұрпаққа үлгі боларлық ерлік, батырлық, шынайы достық, адамгершілік, имандылық сынды ізгі қасиеттер жырланады [15, 24-б.].

«Қазақ поэзиясында дала, тау, теңіз, шаңырақ, бесік, домбыра, тұлпар, нар, арғымақ, құстар, өлім-ажал, ақырет, бес қару, көңіл құсы, бедеу т.с.с. символдық бейнелер қолданылады. Сыр сүлейлері шығармаларындағы символдық бейнеге терең үңілу арқылы ұлттық мінез бен ұлттық сипатты ақындардың ойлау тәсілінің сансыз қырын танимыз. Ақындар поэзияны, қилы-қилы символдарды бойына жинақтау арқылы өзінше бір көркемдік жүйе құрған» [16, 372-б.].

Сыр сүлейі Т.Ізтілеуов толғау-термелерінде Отанды, елді сүю, оны қорғай білу жайындағы пікірлерін көркем кестелеп, оқушысына мағыналы ой тастайды.

*Мәселен, Қайратты туған ер болсаң,
Қамын ойла, халқыңның!
Жетім менен жесірге,
Өзі бол – жүзі жарқынның, –*

деп адам бойындағы бар қасиетті халқына қызмет етуге жұмсау керек деген ақыл-өсиет қалдырған.

Патриоттық тәрбиенің негізі – отбасында жатыр десек, адамгершілік, еңбек қай кезде де назардан тыс қалып көрген емес. Олай болса, келешекте білімді де, білікті ұрпақ өзінің туған жерінің, өскен елінің көркейіп, дамуына, кемелденуіне үлес қосуы тиіс.

Сыр сүлейлері шығармаларындағы патриоттық, ақыл-ой тәрбиесі жайлы ойлар ұрпақ бойында маңызды құндылықтарды қалыптастыруға ықпалын тигізетіндігі айқын.

Сыр өңірі ақын-жырауларының шығармашылығы мектеп бағдарламасында қарастырылып, оқып үйретілгенімен, олардың өмірі мен шығармашылығы мен әдеби мұраларына жоғары оқу орындарында пайдалану қарастырылмаған деуге болады. Жоғары оқу орнында, біріншіден, студенттердің Сыр өңіріндегі ақын-жыраулар шығармашылығы жөніндегі түсініктері кең өрісті болуы қажет. Екіншіден, Сыр сүлейлері шығармаларының ұлтжандылық тәрбие беру мүмкіндіктерін оқу процесінде қолдану үшін оның тиімді әдістемелік бағытын белгілеу қажет.

Біз студенттердің Сыр сүлейлері мен олардың шығармашылығы жайлы білім деңгейін айқындау үшін тәжірибелік-зерттеу жұмысын жүргіздік. Оған Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университетінің 3-4 курс студенттері қатысты (барлығы – 60 студент).

Айқындаушы эксперименттің мақсаты: студенттердің ұлтжандылық ұғымы, сондай-ақ Сыр сүлейлері жайлы білімдерін айқындау, Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық сезімдерін дамытудың ғылыми-әдістемелік негіздерін анықтау, оқу материалдарын жетілдіру мәселелерін айқындау.

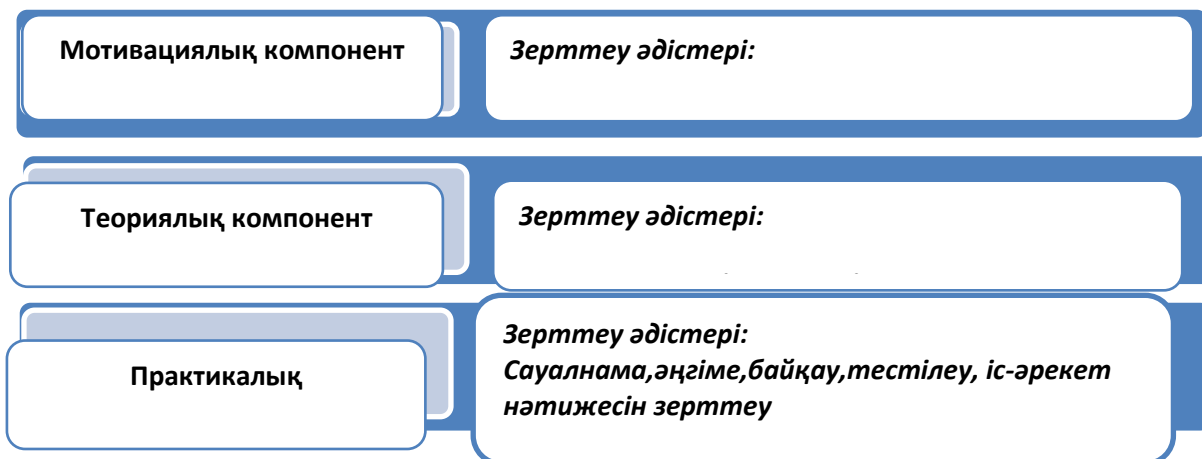
Айқындаушы эксперименттің болжамы: егер Сыр сүлейлерінің шығармашылығындағы ұлтжандылық жайлы ой-пікірлерді ЖОО-дағы оқу-тәрбие үдерісіне ендіруге басымдылық берілсе, оқу материалдары ұлтжандылық сезімді қалыптастыруға негізделсе, студенттермен жүргізілетін патриоттық тәрбиені дамытуға болады.

Эксперименттің 1-сатысында тақырыпқа сәйкес ғылыми еңбектерді талдау негізінде зерттеудің басты бағыттары мен тұғырлары нақтыланды. Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық сезімдерін қалыптастыру бағытындағы ізденістердің жүзеге асу барысын айқындау үшін студенттермен сауалнамалар жүргізілді, мұғалімдердің озық тәжірибелері сарапталды.

Тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың бірінші сатысында ЖОО студенттерінің Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжанжылық қасиет жайлы білімдерінің бастапқы деңгейін айқындау мақсатында эксперимент және бақылау топтарында сұрақ-жауапқа негізделген тәжірибе жүзеге асырылды. Диагностикалық жұмыстар өткізу үшін критерийлер мен көрсеткіштер ретінде мотивациялық, теориялық және практикалық компоненттер айқындалды. Сонымен бірге Сыр сүлейлері шығармаларындағы ұлтжандылық мәселесін білім алушылардың кәсіби сапасы ретінде қарастыра отырып, оның даму деңгейлері төмен, орта, жоғары болып анықталды. Сыр сүлейлері шығармаларындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білімнің бастапқы деңгейін анықтау үшін біз ұсынған үлгі

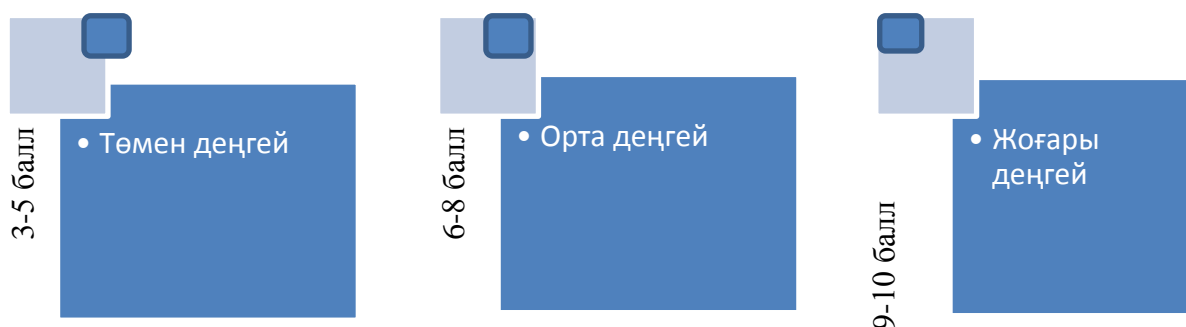
және мотивациялық, теориялық және практикалық компоненттері көрсеткіштерін басшылыққа алынып, диагностикалау әдістемесі жасалды.

Кесте 1 - Білім алушылардың Сыр сүлейлері шығармаларындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білім деңгейін диагностикалау әдістемесі



Нақты нәтижелерге қол жеткізу үшін бітірушінің Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білім деңгейін әрбір компоненті белгіленген әдістерді қолдану арқылы бірнеше рет тексерілді. Әр компонент бойынша білім деңгейі төрт балдық шкала бойынша анықталып, әр оқушының Сыр сүлейлері шығармаларындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білім деңгейін көрсететін орта балл шығарылды. Әдістеме бойынша бітіруші жинайтын ең төменгі балл – 3, ең жоғарысы – 10. Әр білім алушының Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білім деңгейі келесі шкала бойынша анықталды:

- 3-5 балл – төмен деңгей,
- 6-8 балл – орташа деңгей,
- 9-10 балл – жоғары деңгей



Сурет 1 - Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы респонденттердің білім деңгейлері мен критерийлері

Жоғары деңгей. Рухани дүниесі терең, Сыр сүлейлері шығармашылығына байланысты ұғымдарды жақсы біледі. Сыр сүлейлері, ұлтжандылық жайлы анықтамаларға, ұғымдарға, талдау жүргізіп, сипаттай біледі. Өз бетінше бақылау жүргізіп, ұғымдарды бір-бірімен байланыстыра алады.

Орта деңгей. Сыр сүлейлері шығармашылығына байланысты тақырыпты орташа деңгейде ұғынады, оқытушы тарапынан көмекке мұқтаждық байқалады, әсіресе ұғымдарды, байланыстарды табуда қиындық сезінеді. Өз бетінше бақылау жүргізе алады.

Төмен деңгей. Сыр сүлейлері шығармашылығы жайлы білім таяз, ұлтжандылық қасиеттерді мойындайды, дегенмен жоғары ұмтылысы жоқ.

Білім алушыларға берілген сауалнамада қамтылған сұрақтарды 2 бағытқа бөлдік. Алғашқы бағытта студенттердің ұлтжандылық ұғымы жайлы сұрақтар болды.

Айқындаушы кезеңде ұлтжандылық қасиет туралы студенттердің білім деңгейін анықтауға бағытталған сауалнама мазмұны төмендегі сұрақтарды қамтиды:

1. Ұлтжандылық ұғымы жайлы не білесіз?
2. Ұлтшылдық пен ұлтжандылық ұғымдарының айырмашылығы неде?
3. Ұлтжандылық пен елжандылық ұғымдарының сипаттамасы қандай?
4. Ұлтжандылық пен патриотизм деген ұғымдар жайлы не айтасыз?
5. Қандай шығарма сіздің бойыңызда ұлтжандылық сезімін оятты?
6. Сіз өзіңізді шынайы патриотпын деп есептейсіз бе?
7. Қазақ жастарының бойында ұлтжандылық сезім қалыптасқан ба?
8. Еліміздің үздіксіз білім беру жүйесінде патриоттық тәрбиенің маңызы жайлы не айтасыз?
9. Көпұлтты және көпконфессиялы мемлекет жағдайында шынайы ұлтжандылықты қалыптастыру

дегенді қалай түсінесіз?

Екінші бағыттағы сұрақтарда Сыр сүлейлері шығармашылығы қамтылды.

1. Кімдерді Сыр бойының халқы дүр, ақын, сүлейлер деп атаған?
2. Төмендегі жыр жолдарын жазған ақын кім?

«Адамдық исінді жұрт аңсап тұрсын,

Не керек, қарныңның құр майланғаны?!

Ер болсаң, елің үшін ет қызмет,

Сыбанып білегінді сайлан-дағы».

3. «Атымтай Жомарт», «Ақтам Сахаба», «Әбдіманап» өлеңдерінің авторы кім?

4. Кете Жүсіптің «Сұрмерген» атты шығармасымен таныссыз ба?

5. Қаңлы Жүсіптің қандай дастан-хикаяларын білесіз?

6. «Хас жаманның бір мінезі, сөз тыңдайды шекесімен,

Қазған орға жығылар, жаққан отқа жығылар,

Алдыңнан шығып жүрмесін,

Жақсылық жаман еткенін», сонымен қатар «Адам – керуен, өмір – жол», «Ер – шаңырақ, ел - уық»

сынды нақыл сөздердің авторы кім?

7. «Ел жақсылары» толғауында жырланған айтулы тұлғалар Бекетай, Өткелбай, Құлбарақ, Көбек, Самырза, Басығара би, Бәймен, Төртқара, Үмбет, Бекмырза секілді тарихи кісілер туралы жырлаған Сыр сүлейі кім?

8. Кенесары жетекшілік жасаған ұлт-азаттық көтерілісіне бастан-аяқ қатысқан жырау кім?

9. Осы заман ішінде,

Аттары мәлім дүрлер бар.

Алшандаған әр топта,

Бедеубай қойған тағалап.

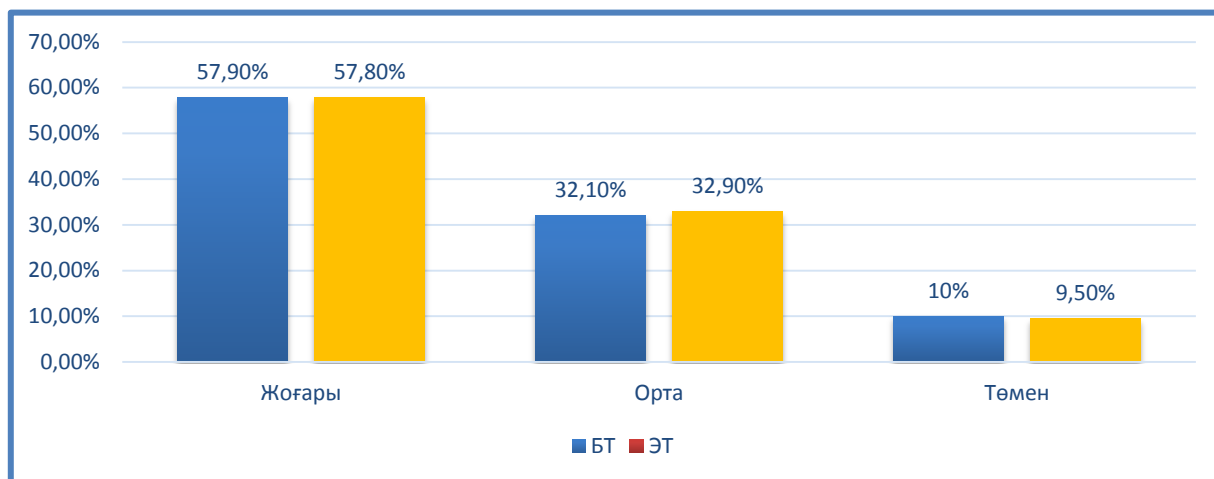
Шәді менен Ерімбет,

Әзілкеш, Абай, Бұдабай,

Олардың айтқан сөздері

Әр жұртты кеткен аралап, – деп Сыр сүлейлерін сипаттаған ақын кім?

Сауалнама жауаптары сараланып, белгіленген көрсеткіштерге сай Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық идеялар туралы білімдері айқындалып, оның диагностикалық белгілері анықталды. Сауалнамамен қатар білім алушылармен әңгімелесу жүргізілді. Онда арнайы дайындалған жоспарға сәйкес білім алушыларға Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білімді жетілдіру қажеттілігі, ұлтжандылықтың қоғамдағы маңызы төңірегінде сұрақтар қойылды.

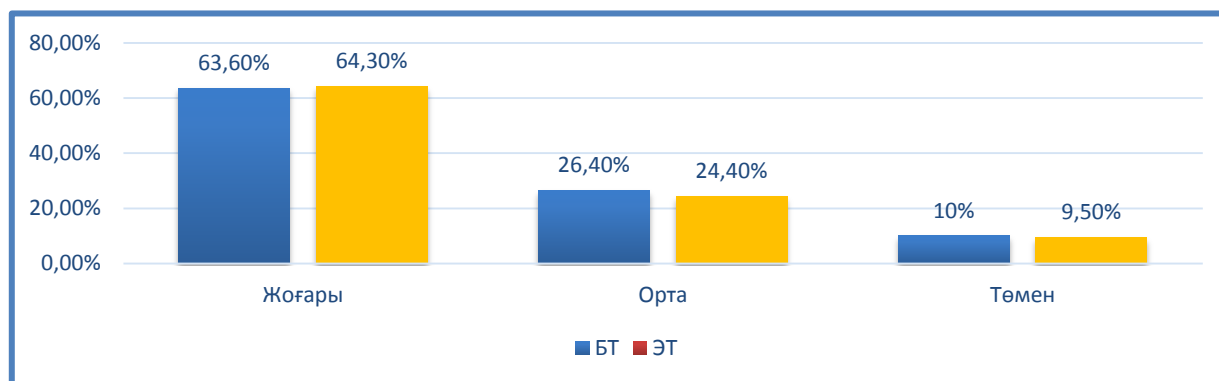


Сурет 2 - Студенттердің Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білімдерінің деңгейі (мотивациялық компонент)

Студенттердің сауалнаманың Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білімдерінің мотивациялық компонентінің қалыптасқандығы деңгейін саралау барысында олардың басым көпшілігінде Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеяларға байланысты білімге деген қажеттілік байқалмайтыны анықталды.

Бақылау тобында - 32,1%, эксперименттік топта - 32,9% білім алушыда аталған қажеттіліктер мен қызығушылықтардың орта деңгейде қалыптасқандығы, яғни ішінара қажеттілік пен қызығушылықтың бар екендігі анықталды. Тек шамамен алғанда білім алушылардың оннан бір бөлігі ғана арнайы білімдерге деген тұрақты қажеттілік байқатты және шағын жинақты мектепте оқытуды ұйымдастыруға деген қызығушылық көрсетті.

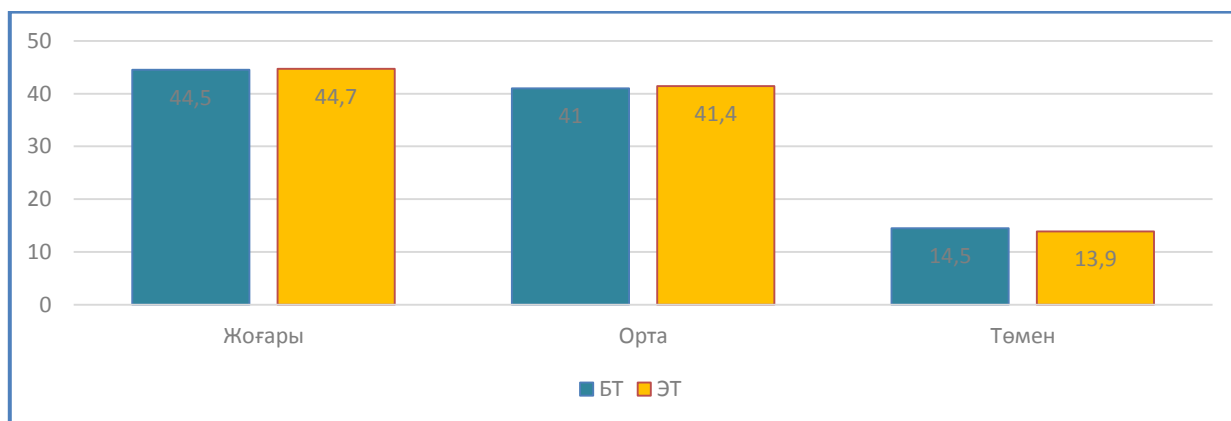
Келесі кезекте алдымызға білім алушылардың Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білімдерінің теориялық компонентінің қалыптасқандығы деңгейін анықтау міндеті қойылды.



Сурет 3 - Білім алушылардың Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білімдерінің теориялық компонентінің қалыптасу деңгейі (айқындаушы эксперимент)

Білім алушылардың Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білімдерінің теориялық компонентінің қалыптасқандығы деңгейін анықтау барысында осы білім алушылардың басым көпшілігінің (бақылау тобында – 63,6%, эксперимент тобында – 64,3%) Сыр сүлейлері, ұлтжандылық категориясы туралы білімдерді меңгермегендігі байқалды. Оның негізгі себебі – білім беру стандарттарында осындай білімдер берудің жеткілікті деңгейде қарастырылмағандығында.

Айқындау экспериментінің соңғы кезеңінде студенттердің Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білімдерінің практикалық компонентінің қалыптасу деңгейін анықталды. Кешенді әдістеме негізінде ол бойынша келесі мәндер алынды.



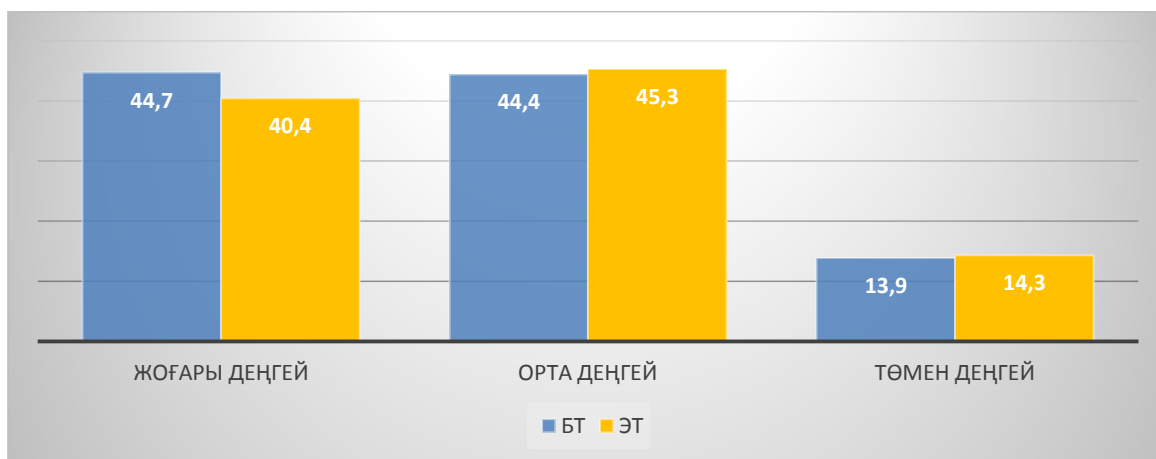
Сурет 4 – Білім алушылардың Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білімдерінің практикалық компонентінің қалыптасу деңгейі (айқындаушы эксперимент)

Нәтижелерді талдау білім алушылардың шамамен жартысында Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білімдерінің қалыптаспағанын, тағы жартысында бұл білімнің фрагментарлы қалыптасқандығын көрсетті. Тек бақылау тобы білім алушыларының 14,5%, эксперимент тобы білім алушыларының 13,9%-ында білімдері деңгейлері жеткілікті. Бұл жерде бір ескеретін жағдай Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білім деңгейі оқушылардың кәсіби-тұлғалы қасиеті болып табылатындықтан алынған мән жуықталып есептелінді.

Студенттердің Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білім деңгейін анықтау бойынша айқындаушы эксперимент нәтижелері оқушылардың 40 пайызынан астамында Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білімдерінің төмен деңгейде қалыптасқандығын, 45 пайыздан астамында орта деңгейде қалыптасқандығын, тек олардың 15 пайызының Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білімдерінің жоғары деңгейде екендігін көрсетті. Сонымен қатар алынған нәтижелер компоненттер бойынша деңгейлердің әрқилылығын дәлелдейді. Мәліметтерді көрнекі түрде салыстыру үшін оны диаграммаға түсірілген көрсетуге болады (2-кесте).

Кесте 2 - Айқындаушы эксперимент кезінде алынған студенттердің Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білім деңгейінің көрсеткіштері

Деңгейлер	Бақылау тобы	Эксперимент тобы
Төмен деңгей	44, 7%	40, 4 %
Орта деңгей	41, 4%	45, 3%
Жоғары деңгей	13, 9%	14,3%



Сурет 5 - Айқындаушы эксперимент кезінде алынған студенттердің Сыр сүлейшілығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білім деңгейінің жалпы көрсеткіштері

Нәтижелер мен талқылаулар. Зерттеу жұмысымыздың анықтаушы кезеңі студенттердің Сыр сүлейлері жайлы жалпы білгенмен, оның ерекшеліктерін нақты білмейтіндіктерін көрсетті.

Сыр сүлейлері шығармалары арқылы бізге жеткен көптеген нақыл сөздерді респонденттер халық шығарған мақал-мәтелдер деп түсінген.

«Сыр сүлейлері шығармашылығының жастарды ұлтжандылыққа, отансүйгіштікке тәрбиелеуге тигізер әсері бар ма?» деген сұраққа респонденттердің барлығы оң жауап берген. Мысалы, «Мен «Жаужүрек Мыңбала» фильмін көргеннен кейін өзімнің қазақ боп туғаным үшін мақтандым. Қазақ ұлтына, еліме, жеріме деген сүйіспеншілік сезім тудырады. Осындай өнеріміздің бар екенін тіпті бүкіл әлем білу керек» деген ой айтқан білім алушылар да болды.

Білім алушылар Сыр сүлейлері туралы жалпылама біледі, олардың шығармашылығындағы ұлтжандылық тақырыбы туралы түсініктерінің деңгейі төмен. Сонымен қатар, білім алушылар Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялар жайлы білімдеріне қатысты кәсіби іс-әрекетін жетілдіру керек екендігін ұғынады. Сонымен бірге Сыр сүлейлері туралы біледі, олардың шығармашылығындағы ұлтжандылық идеясының қоғамдағы маңызын түсінуге деген ынтасы бар, алайда оларды жүзеге асыруда тұрақтылық жоқ. Оның басты себептерінің бірі – Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін қалыптастыруға бағытталған жұмыстардың жеткіліксіздігі.

Бұл оқытушылармен жүргізілген диагностика арқылы анықталды. Айқындаушы эксперимент кезеңінде өткізілген әңгімелесу барысында оқытушылар Сыр сүлейлері шығармашылығындағы негізінде ұлтжандылық қасиетін қалыптастыру өзекті мәселе екеніне көз жеткізді.

Жүргізілген зерттеу жұмыстар барысында ЖОО-да арнайы педагогикалық жүйенің болмауы және Сыр сүлейлері шығармашылығындағы негізінде ұлтжандылық қасиетін қалыптастыруға байланысты әдістемелік нұсқаулардың аздығы байқалды. Сонымен қатар ЖОО-дағы оқу жоспарларын талдау нәтижесі оқу пәндері мазмұнында болашақ мамандардың Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін қалыптастыруға бағытталған материалдардың жеткіліксіз қарастырылғанын айқындады.

Студенттерді Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялары туралы білім деңгейінің орта көрсеткіштері алдағы әдістемелік жұмысты қалай жүргізу қажеттігін анықтауға көз жеткізді. Яғни, Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеялары туралы білімдерінің теориялық үлгісін жасап, соның негізінде әдістемелік жүйе құру қажеттігі туындады.

Сонымен, біз теориялық талдау және айқындаушы эксперимент қорытындысы нәтижесінде мынадай қорытынды жасадық:

1) Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін қалыптастыру үшін ең алдымен оларға дәріс беретін ЖОО оқытушыларының әдістемелік даярлығын жетілдіру қажет;

2) Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін қалыптастыру мәселесі бойынша арнайы курстар жасалып, өткізілуі тиіс.

Сонымен аталған мәселелер, Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін қалыптастырудың әдістемелік жүйесінің мазмұны болып табылады.

Студенттердің Сыр сүлейлері шығармашылығындағы негізінде ұлтжандылық қасиетін дамытудың әдістемелік жүйесін төмендегіше жобалауды ұсынамыз:

– Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін қалыптастырудың диагностикалық міндеттерін негіздеу, өлшеу параметрлерін негізге ала отырып, нәтижелерді айқындау;

– болашақ мұғалімнің кәсіби сапасы контекстінде Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін дамытудың мазмұнын негіздеу;

– Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін қалыптастыруға бағытталған оқу-тәрбие мазмұнының құрылымын анықтау, сондай-ақ оның компоненттері арасындағы байланыстар жүйесін айқындау;

– Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін дамытудың процессуалдық сипатын айқындау: оқушылар меңгеруге қажетті кәсіби тәжірибені белгілеу;

– аталмыш тәжірибені игерудің процедураларын іздестіру, топтық, жеке жұмыстардың әдістерін, құралдарын, тиімді формаларын белгілеу;

– оның сапасын бағалау мен бақылауды, сондай-ақ, кәсіби іс-әрекетті жетілдіру әдістерін айқындау.

Сонымен, зерттелген мәселені қорытындылай келе айтатын тұжырым – педагогикалық жобалау Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін қалыптастыру мәселесін шешуге

мүмкіндік береді. Осыған орай біздің зерттеуіміз аясында болашақ білім алушылардың Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін қалыптастыруға бағытталған әдістемелік жүйе жобаланды және жүзеге асыруды мақсат етіп анықтадық.

Педагогика теориясы мен практикасында, педагогика ғылымында әр қилы контексте «жүйе» (оқыту, тәрбиелеу жүйесі, әдістер, тәсілдер жүйесі және т. б.) ұғымы қолданылады. Жүйе – жалпы қызмет ету және бірізділік басқару мақсатында біріктірілген және тұтас құбылыс тәрізді ортамен өзара әрекеттесетін бір-бірімен нақты қасиеттері бойынша өзара байланысты ерекшеленген элементтер.

Біз жоғарыда айтылған мәселелерге сүйене отырып, Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін қалыптастыру әдістемелік жүйесін құрастырдық. Бұл жүйені жүзеге асыру үшін арнайы курстар, семинарлар ұйымдастырылып өткізілді (3-сурет).

Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін дамытудың әдістемелік жүйесі мақсаттық, мазмұндық, технологиялық және нәтижелік блоктардан құралған.

Мақсаттық блок – дайындалған жүйенің мақсатын, бағыт-бағдарын көрсетеді. Студенттердің Сыр сүлейлерінің шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін дамытудың әдістемелік жүйесінің алғашқы кезеңі – мақсат қою. Атамыш кезеңнің маңызы жүйенің алдына қойылған мақсатты айқындауына тікелей байланысты. Жүйенің мақсаты – Сыр сүлейлерінің шығармашылығы негізінде студенттердің ұлтжандылық қасиетін дамытудың үлгісін жүзеге асыру болып табылады. Мақсат әрқилы іс-әрекеттердің сипатын, жүйелі түрде реттелуін көрсетеді.

Мазмұндық блок – жүзеге асырылатын жұмыстардың мазмұнын, ретін және орнын білдіреді. Бұл блокты іске асыруда Студенттердің Сыр сүлейлерінің шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін дамытудың педагогикалық шарттары анықталып, олардың оқу-тәрбие процесіндегі орны көрсетілген.

Технологиялық блок – белгіленген педагогикалық шарттардың жүзеге асырылу тетіктерін білдіреді. Яғни, оқу-әдістемелік жұмыстарды жүзеге асыру құралдары, әдістері және формалары айқындалады. Студенттердің Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін дамытудың құралдары ретінде оқытушыларға арналған «Сыр сүлейлерінің шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін қалыптастыру» атты вебинары, «Сыр сүлейлері шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиетін қалыптастыру» арнайы курстары белгіленді. ЖОО-ның оқу-әдістемелік жұмысына даярлау лекциялық, практикалық сабақтарда интербелсенді әдістерді қолдану арқылы, өзіндік жұмыстарды орындау барысында жүзеге асырылады.

Нәтижелік блок – әдістемелік жүйе мақсатының орындалуы дәрежесін айқындайды. Бұл жүйе негізінде Студенттердің Сыр сүлейлерінің шығармашылығы негізінде ұлтжандылық қасиеті қалыптастырылуы тиіс.

Сонымен, тәжірибелік эксперименттің анықтауыш кезеңі студенттердің ұлтжандылық ұғымы төңірегіндегі білімдерін толықтыру, олардың бойында атадан мирас болып қалған ұлтжандылық қасиетті, ұлттық құндылықтарға негізделген патриотизмді қалыптастыру қажеттігін туындатты.

Қорытынды. Зерттеуде айқындалған ақпарат Сыр сүлейлері шығармашылығын студенттердің бойында ұлтжандылық қасиетті дамытудағы рөлін айқын көрсетуге мүмкіндік туғызды және осы тұрғыдағы педагогикалық әдіс-тәсілдер мен құралдарды нақтылауға ықпалын тигізеді.

Сыр сүлейлерінің негізгі мақсаты – өзінің бай тарихи тәжірибесіне сүйене отырып, келер ұрпақты еңбексүйгіштікке, өнерге баулу, жанұя, ауыл-аймақ, Отанның ар-намысын қорғай білетін жаны жайсаң, патриоттарды тәрбиелеу болған. Осы мақсатты іске асыру жолында отбасы мүшелерінен бастап елін, жерін, Отанын сүйетін ұрпаққа ой салып, тәлім айтқан. Жаңа Қазақстанның даму жағдайында студенттер ойына отансүйгіштік, елжандылық қасиеттерді, ғылым мен білімді сүюге үйрету, рухани дүниесінің қалыптасуына негіз болатын Сыр сүлейлерінің шығармалары әсер ете алады.

Зерттеу жұмысымызды қорытындылай келе, төмендегідей ұсыныстар жасауға болады:

1. Сыр сүлейлері шығармаларындағы ұлтжандылық идеяларды педагогиканың тарихы, педагогика курсының тәрбие теориясы бөліміне, этнопедагогика, тәрбие жұмыстарының әдістемесі оқулықтарының мазмұнына ендіру.

2. Сыр сүлейлері шығармашылығындағы ұлтжандылық идеяларды ЖОО-дағы оқу-тәрбие үдерісіне ендіру бойынша мұғалімдердің біліктілігін жетілдіру институттарында мектеп басшылары мен сынып жетекшілеріне, отбасы тәрбиесіндегі тәрбиешілер мен ата-аналарға дәрістер жүргізу.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Жарықбаев Қ., Қалиев С. Қазақ тәлім-тәрбиесі. – А.: Санат, 1995. - 352б.
2. Қалиев С. Қ. XV-XIX ғасырлар ақын-жырауларының поэзиясындағы педагогикалық ой-пікірлер. – Алматы: Рауан, 1990. – 88 б.

3. Табылдиев, Ә. Қазақ этнопедогогикасы [Текст] : оқу құралы / Ә. Табылдиев. – Алматы : Санат, 2001. – 320 б.
4. Кожяхметова К. Ж. Казахская этнопедогогика: методология, теория, практика: монография / К. Ж. Кожяхметова. – Алматы: Ғылым, 1998. – 317 б.
5. Наурызбай Ж.Ж., Мухтарова Ш.М. Национальный идеал воспитания в условиях обновления содержания образования // Педагогика және психология. – 2018.–№2. – С. 170-180б.
6. Әбілова З.Ә. Этнопедогогика оқулығы. – Алматы: Абылай хан ат. ҚазХҚ және ӘТУті, 1999. – 394 б.
7. Сарыбеков Қ.Н. Қазақтың табиғат қорғау дәстүрлерінің тарихы мен тәрбиелік мәні: автореферат дис. ... / Қ. Н. Сарыбеков. – Тараз, 1997 – 23 с.
8. Қазақ ағартушылығы және ұлтшылдығы / М. Қойгелдиев // Ақиқат. – 2013. – №2. – 26-28 бет.
9. Бейсенбаева А. А. Ұлттық тәрбие пәніне пәрмен берсек, ұтылмаймыз//Егемен Қазақстан. – 2017. – 17 қараша. – 6 б.
10. Жүсіпов Б.М. Сыр бойының_жыраулық-жыршылық дәстүрі: Филология ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертацияның авторефераты. – Алматы : Б.ж., 1999. – 27 б.
11. Ігенбаева Р.Т., Омарова Л.Т. Оңғар Дырқайұлы шығармаларындағы педагогикалық идеялар // Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті хабаршысы / «Психология» сериясы, №1(54), 2018. – 225–230 б.
12. Төлебаева А.Т., Айтимов М.К., Оралова Г.С., Камшиева Г.А., Сердалы Б.К. Философиялық дүниетаным және педагогикалық көзқарастар: Арал–Сырдария ақын-жыраулары поэзиясы. Volume 10, Proceedings of the 6th International Conference on Applied Linguistics Issues (ALI 2019) July 19-20, 2019, Saint Petersburg, Russia, Summer and Autumn 2019, Pages 256-274 // <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57205673196>(ағыл.)
13. Қарбозұлы Б. Сүлейлер мұрасындағы арнаулар // Базар жырау. Республикалық әдеби, ғылыми-танымдық журнал. – №2, 2019. – 32б.
14. Базар Жырау Оңдасұлұлы. Шығармалары. Өлең-толғаулар, жыр-дастандар. – Астана: Фолиант, 2018. -384 б.
15. Кәрібозұлы Б., Ігенбаева Р. Сыр сүлейлері шығармаларының ұлттық, тәлім-тәрбиелік тағылымы: ғылыми-танымдық кітап. - Алматы: Арыс, 2019. – 166б.
16. Құдайбергенова К.Т. Сүлейлер поэзиясындағы символдық бейнелердің қолданылуы // Қазақ білім академиясының баяндамалары. – №4. – 2020. – 371-380 бб.

References:

1. Jaryqbaev Q., Qaliev S. Qazaq tәlim-tәrbiesi. – A.: Sanat, 1995
2. Qaliev S. Q. XV-XIX ғасырлар ақын-жырауларының поэзиясындағы педагогикалық ой-пікірлер. – Алматы: Рауан, 1990. – 88 б.
3. Tabyldiev, Ä. Qazaq etnopedogogikasy [Teks] : oqu qūraly / Ä. Tabyldiev. – Алматы : Sanat, 2001. – 320 s
4. Kojahmetova K. J. Kazahskaia etnopedagogika: metodologia, teoria, praktika: monografia / K.J. Kojahmetova. – Алматы: Ғылым, 1998. - 317 s.
5. Nauryzbai, J. J. Nasionälnyi ideal vospitania v usloviah obnovlenia soderjania obrazovania / J. J.Nauryzbai, Ş. M. Muhtarova // Pedagogika және psihologia. – 2018.–№2. – S. 170-180
6. Äbilova Z.Ä. Etnopedagogika oqulyǵy. – Алматы: Abylai han at. KazHQ және ÄTUti, 1999. – 394 b.
7. Sarybekov Q.N. Qazaqtyñ tabiǵat qorǵau дәstürleriniñ tarihy men tәrbielik мәni: avtoreferat dis. ... / Q. N. Sarybekov. – Тараз, 1997 – 23 s.
8. Qazaq aǵartuшыlyǵy және ұлтшылдыǵy / М. Qoigeldiev // Aқиқат. – 2013. – №2. – 26-28 бет.
9. Beisenbaeva A. A. Ұлттық тәрбие пәніне пәрмен берсек, ұтылмаймыз//Егемен Qazaqstan. – 2017. – 17 қараша. – S. 6.
10. Jüsıпов B.M. Сыр бойының жыраулық-жыршылық дәстүрі: Филология ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған дисертацияның авторефераты. – Алматы : Б.ж., 1999. – 27 б.
11. Ігенбаева Р.Т., Омарова Л.Т. Оңғар Дырқайұлы шығармаларындағы педагогикалық идеялар // Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті хабаршысы / «Психология» сериясы, №1(54), 2018. – 225-230 б.

12. Tölebaeva A.T., Aitimov M.K., Oralova G.S., Kamişeva G.A., Serdaly B.K. *Filosofialyq düniетanym jäne pedagogikalыq közqarastar: Aral-Syrdaria aqyn-jyraulary poeziasy. Volume 10, Proceedings of the 6th International Conference on Applied Linguistics Issues (ALI 2019) July 19-20, 2019, Saint Petersburg, Russia, Summer and Autumn 2019, Pages 256-274 // <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57205673196> (aғыl.)*

13. Kärbozuly B. *Süleiler mürasyndaғы arnaular // Bazar jyrau. Resaublikalyq ädebi, ğylymi-tanymdyq jurnal. – №2, 2019. – 32б.*

14. *Bazar Jyrau Oñdasülüly. Şyğarmalary. Öleñ-tolğaular, jyr-dastandar. –Astana: Foliant, 2018. -384 b.*

15. Kärbozuly B., İgenbaeva R. *Syr süleileri şyğarmalarynyñ ülttyq, tälim-tärbielik tağylymy: ğylymi-tanymdyq kitap. – Almaty: Arys, 2019. – 166б.*

16. Qūdaibergenova K.T. *Süleiler poeziasyndaғы simvoldyq beinelerdіñ qoldanylyu // Qazaq bilim akademiasynyñ baiandamalary. – №4. – 2020. – 371-380 bb.*

ӘОЖ 374.72

FTAMP 14.37.01

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2023.78.2.012>

*Ж.У. Ахметов,¹ Ә.Б. Абдулаева,^{*1} Н.Ж. Жанатбекова*

*¹І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті,
Талдықорған қ., Қазақстан*

ЖАППАЙ АШЫҚ ОНЛАЙН КУРСТАРДЫ БІЛІМ БЕРУДЕ ҚОЛДАНУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа

Қашықтықтан оқыту технологияларының дамуы мен цифрлық білім беру ресурстарының қолданылуы – сапалы білім алу мүмкіндігін арттырады. Цифрлық трансформация жоғары білім берудің маңызды аспектісі болып табылады. Білім беру цифровизациясының маңызды ерекшеліктерінің бірі жекелендірілген-нәтижелі білім беру процесіне ауысу болады. Көптеген ғалымдар жекелендірілген-нәтижелі білім беру процесінің негізгі бағыттарының бірі ретінде жаппай ашық онлайн курстарды пайдалануды анықтайды.

Мақалада зерттеу тақырыбы бойынша жазылған әдебиеттерге жүйелі талдау мен І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті оқытушыларының сауалнама нәтижелері негізінде жаппай ашық онлайн курстарды пайдаланудың артықшылықтары мен кемшіліктері қарастырылған. Elibrary базасында іздеу кілт сөздер бойынша жүргізілді. Таңдау критерийлерінің негізінде талданатын мақалалар тізімі 15-ке дейін қысқартылды. Зерттеу мақсатына сәйкес таңдалған 15 мақала жан-жақты талданды. Зерттеу нәтижелері заманауи цифрлық білім беру ортасын құру контекстінде жаппай ашық онлайн курстарды енгізу мәселелерін тереңірек зерттеу үшін пайдаланылуы мүмкін.

Түйін сөздер: жаппай ашық онлайн курстар, коннективизм, үздіксіз білім алу, білім беру, жоғары оқу орны.

*Ахметов Ж.У.,¹ Абдулаева А.Б.,^{*1} Жанатбекова Н.Ж.¹
Жетысуский университет имени И.Жансугурова, г. Талдықорған, Казахстан*

ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ МАССОВЫХ ОТКРЫТЫХ ОНЛАЙН КУРСОВ В ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация

Развитие дистанционных образовательных технологий и использование цифровых образовательных ресурсов позволяют расширить доступ к качественному образованию. Важным аспектом модернизации высшего образования является цифровая трансформация. Одним из особенностей цифровизации образования является переход к персонализировано-результативному образовательному процессу. Многие ученые определяют одним из ключевых направлений персонализировано-результативного образовательного процесса – использование массовых открытых онлайн-курсов.